

Fiatal vagyok, ragyog a szemem,
úgy nézek messze, egyre távolabb.
Elöttem tisztán ragyog a jövő...
Csak rajta!
Előre, drága minden pillanat!

Harci induló legyen énekem.
Csendüljön dúsan, tisztán a hála!
Eljen nagy Pártunk legnagyobb fia:
Rákosi,
boldog jelenünk, jövőnk kovácsa!

Kossuth Lajos Szegeden...

„Egy szegedi munkás visszaemlékezései nyomán”

A Láng-féle asztalosdinasztiát nagyapám alapította meg. Ő eredetileg szegedi születésű volt, de valmiféle céhtörvény vagy szokás jóvoltából bebarangolta a fél világot meg egész Magyarországot, míg aztán, — nem tudni milyen okból, — megtelepedett itt Dombkirályin. Talán nagyanyám egykor híres, búzakalász szépsége marasztotta, de az is lehet, hogy egyszerűen csak gyakorlati célok vezették, merthogy akkor még egy kontáron kívül, egyetlen asztalosiparos sem volt a faluban. De lett aztán!... Öreganyám tíz fiúgyermeket szült, s nagyapa, hogy fiai ne egyék más kenyerét, mind a tízet a saját műhelyében tanította ki, — természetesen asztalosnak. Hirtelen majdnem egy tucat „tislérje” lett az alig háromezernyi lakossal bíró községnek, — ami valljuk be, egy kicsit sok, — s ha vélelően nem egy apa fiai lettek volna, bizony megindult volna a kíméletlen versengés közöttük. De egy apa fiai voltak, s az öregnek volt annyi tekintélye, bölcsesége, hogy hallgattak a szavára, s nagybátyáim egy része a szomszéd falvakban, kettő pedig Szeged városában teremtett magának megélhetést, műhelyt. Az utóbbit leginkább okos nőszülések útján, mert a Lángok szívesen látott vők voltak mindenütt, ugyanis nagyapám híre, — olyan kitűnő asztalos volt, — messze bejárta a Tiszamelléket. Valósággal művésze volt a fának. Nem egyszer kastélyok, grófok rendeltek tőle bútort, vásárhelyi, szegedi, sőt pesti bankárok keresték fel megrendeléseikkal. Nagyapám nem hiába járta be a világot, kisujjában volt a föld minden országának asztalostudománya. Talán csak egy hibája volt a munkájának: hogy igen lassan dolgozott; addig nem engedte ki kezéből a készülő munkadarabot, amíg azt minden szempontból nem találta megfelelőnek, de akkor aztán meg lehetett nézni: tökéletes remekmű volt az. Némely falukutató diák, tanár, aki hozzánk is eljött a nép művészetét összeírni, elcsodálkozott a domkirályi parasztok bútorain: — Honnét került ide ez a pompás asztalka? Francia rokokó!?!... Nézzétek!... Dombkirályin rokokó!...

— Ugyan, te idegenmajmoló! — pirított rá a másik hozzáértő. — Ha már egy kicsit görbe az az asztalláb, akkor már neked francia? Nem látod, hogy hamisítatlan magyar művészet ez? ... Az egész asztalka tulajdonképpen egy megfordított tulipán motívumát utánozza!...

— Nézd, ott az almárium ajtaján nimfák kapaszkodnak össze! Micsoda lendület a mozgásukban, micsoda gyengédség!...

— Mondom, hogy megvakultál! — nevetett fel megint a másik. — Nem látod, hogy angyalokat ábrázol, akik az ország címerét tartják! Vagy inkább... igen... inkább tündérek lesznek, hajuk parasztlányosan leng... Népi képzetet...

— De amott! — kiáltott fel az első szevedélyesen, és rámutatott az egyik ágy díszes tatjára. — Nem... engem nem lehet megtévesztetni. Az ott egy Zeusz-fő, határozottan az olimpuszi istenkirály!... Szakállja, haja különös rajzolatokba olvad... Igen! ... Ezek a bútorok valami nemesi kúriából kerültek ide... esetleg a Dózsa-lázadás idején, amikor a parasztok erre is kifosztottak néhány udvarházat...

— Ha-ha-ha! — kacagott még jobban a másik. — Zeusz atillában, mentél a vállán? ... Nyisd ki jobban a szemüvedet. A vak is láthatja, hogy ez a faragvány Kossuth Lajost ábrázolja... És milyen érdekesen, sajátosan!... Mondja már meg gazduram, honnét való ez az ágy? Házilag? Népileg?...

— Ó kérem, — mosolygott a gazda, — ezt a néhai öreg Láng Frigyes asztalos csinálta. Minden tehetősebb gazdánál, de még a szegényebbjénél is található ilyent. Ahány, annyféle, de Kossuth Lajos képe az sok helyen be van faragva...

A diákok izgatottan jegyezték a noteszaikba, és igen érdeklődtek nagyapa személye iránt, mert 1930. táján igen sok ilyen fanatikus bújta a falut, s ezek nagyon örültek, ha valami különösségre akadtak. De az öreg már nem élt akkor, s helyette apámat keresték meg a városiak, akire nagyapám a műhelyét hagyta.

Apám azonban gyanakodva fogadta őket, lélekben bezárkózott előlük, s csak kelleetlenül felelgetett feltett kérdéseikre. Különösen akkor némult el, amikor azok Kossuth Lajost hozták elő: harapófogóval sem húzhatták ki belőle a szót. — Hagyják el, kérem! — mondta a diákoknak. — Tudom én, hogy mit akarnak! Ha maguk fifikusok, akkor én is az vagyok! Higgyék meg, elég bajunk volt már nekünk ebből!... Ezt ne is említsék!...

A fiók-tudósok összenéztek, mert nem értették apám magatartását, s akárhogy csúrték, csavarták, nem boldogultak vele; nagyapa életéről semmi lényegeset nem tudtak meg. De én, aki akkor már segédje voltam az apámnak, sejtettem, mitől fél olyan nagyon. Öregapám nemcsak sok jót hagyományozott a fiaira, hanem egy csomó kellemetlenséget is, főleg a szüleimre, akiket első örökösének tartottak, s akik holtukig nem tudtak kikászálódni a megbélyegzettségéből, amivel az elmúlt rendszer sújtotta őket.

Nagyapa ugyanis Kossuth Lajos embere volt, elszánt harcosa a magyar szabadságnak, aki a negyvennyolcasságot nagyon keményen tartotta. Nekünk, hadseregnyi unokájának úgy mesélte, hogy még hosszú világvándorlása közben felkereste Kossuth Lajost Turinban, ahol az vígasztalan remeteségben élt. Ezt a találkozást igen részletesen és számtalanszor elmondta, úgyhogy már pontosan tudtuk: hányat koppantott az ajtaján, a szabadság vezére miként nyitott neki ajtót, hogyan köszöntötték egymást, melyik székre ültette, hogy ezüstölt szép szakállja a félhomályos szobában, és szavanként, hogy mit beszéltek. De csodálatosképpen sohasem untuk meg, pedig gyermekek voltunk, s hallottunk tőle fülnek izgalmasabb mesét is. Szinte elállt a lélekzetünk, amikor ahhoz a részhez ért, amelyben Kossuth Lajos magyarországi kis póstását fogadta:

„Csak ültünk, ültünk egymással szemközt”, mesélte nagyapám, „Kossuth, a szabadság bajnoka, meg én, a hazátlan vándorlegény, akit a vörös sapkám miatt akkor toloncoltak ki Franciaországból. Ültünk szomorúan, és azon tanakodtunk, hogy melyikünk az árvább?... Egyszer csak látom ám, hogy egy

gyönyörű galamb száll az ablak párkányára, nemzetiszín tollú, és csőrével megkocogtatja az üveget: — Engedj be, engedj be Kossuth Lajos apánk! — Sem azelőtt, sem azóta nem hallottam galambot emberi nyelven szólalni... — Mi hírt hoztál, kis póstásom? — kérdezte tőle a házigazda, és rögtön felkelt, hogy kinyissa az ablakot. A galamb pedig egyszeribe beröppent, és rászállt az asztalra, Kossuth Lajos nagy könyvének a tetejére. — Megjöttem, édes gazdám, oly nehezen, mint a sóhaj. Megkergettek azok a csúf kettősfejű német sasok, látod, milyen véres a tollam! — Hát akkor látom ám én is, hogy a fehér tolla azért nemzetiszínű, mert vér csöpög róla, és nem tudni milyen veszedelmekben fordult meg, mert zöld csallán ragadt a szárnya közé. — Hát a leveletem elvitted-é? — kérdezte szomorúan Kossuth apánk, — hív-e haza édesanyám, az a szegény Magyarország? ... — A fáradt kis galambnak erre úgy elfacsarodott a szíve, hogy azt sem tudta, szóljon-e, ne-e? Végül mégis rászánta magát, és bóbíjtáját lehajtva mondta: Elvittem én a levelet, be is dobtam Buda várába, de rögtön a Bach-huszárok szedték föl. Németek csöszködnek most Magyarországon, kivert bitang a nép! ... Alighogy ezt Kossuth Lajos hallotta, könnyek hullottak a szeméből, mint a fekete gyémánt."

Ezt úgy adta elő, hogy mindannyian megsajnáltuk a bánatos kis madarat, de még jobban Kossuth Lajost, aki „árvaabb, mint a madár, mert addig nem mehet vissza szép Magyarországra, amíg nem szólítja, hívja a nép!” De a mese végén mindig fellelkessedtünk, mert Kossuth apánk keservében egyszer csak nagyot ütött az asztalra: — Megállj, német! ... Elmegyek én még haza! ... Viszek én még édesanyámnak piros kendőt! — És a vége az lett, hogy egy levelet adott át nagyapámnak is, melyben a magyarországi honvédeknek üzent. Nagyapánk erre belecsapott a markába, és úgy mondta büszkén: — Átadom az üzenetet, Kossuth apánk! ...

Eddig tartott a mese, s hogy igaz volt-e, vagy ő is csak valami könyvből olvasta, még máig sem tudjuk. Én, aki a legtöbbször a térdén lovagoltam, ilyenkor meghúzogattam sárgás kenderszakállát: — Még, még! ... De az öreg ezt a mesét sohasem folytatta. Megindultan köhécselt, majd szurtoszöld meszterkötényében, amit akkor sem vetett le, amikor már megfogta az öregség, a műhelybe totyogott, kitérvén a gyerekhad zajos követelődzése elől. De én még oda is utánamentem, annyira szerettem nagyapát, és megfigyeltem, hogy megáll a műhelyfalra tűzött Kossuth-kép előtt, mely a szabadság vezérét fiatal korában ábrázolta, és hosszan nézegeti. Ez a kép emberemlékezet óta ott függött a műhelyben a belső gyalupad fölött, s állítólag maga Kossuth Lajos adta emlékül. Ezt a képet még a szánaz, hitetlen apám se merte onnan leakasztani, amikor átvette a műhelyt, pedig ő igazán nem türelmezhetette nagyapa ezen rigolyáit; meghagyta mégis, mert ez vérig sértette volna az aggot. Nagyapa szent bálványáa ott függött időtlen, pedig a keretét össze-vissza furkálta már valami bogár, és alaposan be is porosodott, szinte megőszült a falon, de nagyapa, valahányszor csak hír érkezett Olaszországból, vagy említettek valamit az újságok, megannyiszor felmászott a gyalupad tetejére, és köténye szélével megtörülgette. S a törülés után frissen bukkantak elő Kossuth-apánk fekete hajfürtjei, jellegzetes bajusza, szakállá, teljes erejében a magyar megváltó, akit nagyapám olyan hittel várt.

Amikor az újságok megírták, hogy a turini remete meghalt, nagyapa csak nevetett: — Engem akarnak lóvá-tenni, engem a világjárt muzsikust? Ha-ha-ha! ... Kossuth nem halt meg, de nem ám! Ez a gaz bécsi kamarilla, lám miben törí a fejét? Igy akarják kitérülni a nép szívéből!

Mikor meg arról firkáltak az újságok, hogy a „turini szent” hamvait állami költségen haza kéne hozatni, nagyapám dühösen lobogtatta a papírt:

— Van pofájuk még folytatni... nem hallgatnak el a disznók!... Még a liberálisok is micsoda császárkutya!?

Apám gúnyosan mosolyogni szokott nagyapának ilyenfajta felhorkanásain, és néha csúfolódva megjegyezte: — De sokáig marad a maga vezére? Lassacskán maga öregegebb lesz, mint az a kép ott!

— Most már közeledik az ideje! — mondta határozottan nagyapa. — Nem látod, hogy már túlsordult a pohár?... A nép nem találja helyét, elvándorolnak Afrikába, Amerikába, kiüresedik a falu... Mert aki itthon marad, az is pusztul, eszi a hektika!... Naponta temetnek, majd mindennap új sír!...

— Az csak nekünk jó! — hehergett apám. — Legalább több koporsó kell.

— Ha tönkremegy a paraszt, mi is tönkremegyünk! — mondta komoran apó, — isz lassan olyanok leszünk már, mint a foltozó varga, csak javítgatunk, de senki sem csináltat új bútort.

— Hű, de nagyon várom már azt a Kossuthot! — bosszantotta tovább apám, — akkor tán minden szegény új bútort fog csináltatni! — Gúnyosan hunyorgott a falikép felé.

De nagyapó nem vette észre ezeket a hitetlen beszédeket, rendületlen meggyőződéssel magyarázta: — Akkor cociálizmus lesz, fiam, mert Kossuth azt akart... Olyan, mint Franciában volt hetvenegyben: a kommün. Én tudom ám azt is fiacskám, amit az újságok nem írnak meg... Igen... Hm... Csakhogy a franciák elbuktak. Hajaj!... Én is ott voltam Párizs fala közt, mindennap alarm!... Barrikád mögüll tüzeltünk a németekre!... De Kossuth nekem azt mondta, hogy a franciák egy kicsit elszeleskedtek... Magyarának való a forradalom... Meg hogy ő most már jobban megcsinálná, mert tudja, mi volt negyvennyolcban a hiba... Azt is mondta ott nekem Torinóba, hogy a mienk: asztalosoké, kúműveseké, lakatosoké a jövő!

És így tovább!... Olvasott ember volt, akkoriban ritka tünemény Dombkirályin. Bizonyos „cociálista” könyvei is voltak, melyeket féltékenyen őrzött a „frigyszekrényben” — ő így hívta a sarokba állított, lelakatolt régi szerzőszámolását. Mi azonban egyszer mégis kiloptuk őket, és hátravittük a kertbe, hogy belekukkantsunk titkaiba, de akárhogy olvastuk, nem értettünk belőlük semmit, pedig minden egyes szó magyarul volt írva. Ez még titkosabbá tette nagyapánk tekintélyét előttünk. Még most is látom sovány, kissé meggömyedt alakját, amint a műhelyben szöszmötöl, dohog, fitymálja a fiatalabbak munkáját, miközben fonyvadt ujjaival fésűli kossuthos szakállát, kapargatja eleven, csuparanc arcát, apró orrát, s magát indulatba tüelve gyakran megrázza bodzafüstszerű üstökét. — Ne úgy, te szőrnök, te veréb! — kiáltott ránk, amikor már nem tudta nézni ügyetlen munkánk, és kikapta kezünkéből a szerszámot. Két öcsém, akikkel együtt már korán inaskodtunk, igen haragudtak rá ezért, de én szívesen türelmeztem el tőle még a pofont is, mert láttam, hogy tanítószándék van benne. Hát persze! A régimódi inasneveléstől még nagyapa sem tudott eltekinteni: — Inasnak, kutyának kinn a helye! — mondogatta, és kinn altatott bennünket a műhelyben a gyalupadok tetején. Most tudom csak, hogy ebben nyilvánult meg a szeretete irántunk, mert szerinte keménység, szívósság nélkül egy magunkfajta nem is állhatott meg az életben. Szíve nem olvadt meg, ha látta kínlódásomat, nem nézte, hogy vézna a kezefszára, hogy csapott jobb vállam milyen gyenge szerkezet, s hogy markom úgy nyúlik a gyalun, mint a puha tészta, sőt, inkább elégedetten nevetett: — Így kell, én is így kezdtem!... Néha felgyűrte karján az inget, és megmutatta hihetetlenül izmos jobbkarját, fel egészen a megsüllyedt válláig, amit még a vénség sem tudott megfonyasztani: — Látod, ilyen lesz a tied is... mint egy gép! — Balkarja meg mintha hosszabb

lett volna a könyökben behajlított jobbnál, egyenes, vékony, mint egy léc, s ahogy előrenyúlt, kipecselődött, s vállban forogni tudott, akár egy tengely. Nagyapa azt akarta, hogy olyan legyek, mint ő, olyan elől besüppedt mellű, izmuktól púpos hátú, eszem, szívem a munkára. Ellemezte apám tervét, hogy a városba adjon a mindjobban elterjedő modern bútorok készítését megvalósítani: — Ne hallgass apádra, fiam! — súgta titokban a fülembbe, — ha bemész, elnyel a gyár, a robot, a züllés, sohasem tudsz te onnan megszabadulni!... Én tudom, próbáltam én eleget... Apád csak meg akar szabadulni egy szájtól!... Meg aztán, kisfiam, az nem is munka, nem tudomány! Sابلon! Hajaj, kijártam én már azt az iskolát. Ha csak lehet, ne menj, légy a magad embere: kiesztergállak én, ne félj, csak hallgass rám! — S amíg ő élt, nem is engedett el.

Ebből is láthatják, hogy nagyapa félt a gyártól, az önállóság híve volt, ami nem is csoda akkor a kapitalizmusban: Láng úrnak szólitót-ták, ahogy ez faluhelyen az iparosembernek kijárt, s már azzal is kirítt a falusi nép közül, hogy ünneplője elütött az itteni viselettől. Fekete, városiasan keményszélű kalapot viselt, úgynevezett „cilindert”, nyakkendő, keménygallért, s majdnem a bokájáig érő fekete posztókabátot. Igen ám, csak hogy a tíz gyerek felnevelése, különösen az ő farigcsáló munkamódja miatt, igen nehéz volt; úgyhogy amikor meghalt, akkor ugyanabban a fekete posztókabátban temették el, amiben évtizedek óta járt, s amit sokhelyütt már csak nagyanyám ravasz cernája tartott össze. Talán ez a takaros szegénység, az állandó, nehéz küzdelem a kenyérért, volt az oka annak is, hogy eleven maradt benne az érzés a „cocialista” Kossuth iránt, s ki tudta várni, amíg diadallal megjött. Mert a szabadságért, a magyarmódi forradalomért halt meg a nagyapám 1919-ben!

Senki sem gondolta volna, még a fia sem, hogy mi lakozik ebben a bogaras vénemberben, hogy próféta szava még mennyire beválhat. Amikor Ferenc Ferdinánd trónörökös halála ürügyével kitört az első világháború, és apámat katonának vitték, nagyapa így búcsúzott el tőle: — Ne félj, nem sokáig tart, fiam; harmadik Napóleonnal is így kezdte Bismarokkal, és mi lett belőle?... A párizsi kommuné... Ha meghallod a forradalom fölhívását, akkor gyere haza rögtön, mert lesz itt munka elég!

Bizakodón, szinte örömmel tekintett őt bevonuló katonafiára, míg a menyeyei mind jajszékeltek, és mi gyerekek is megriadva pislogtunk. — Aztán mind vörös szegfűvel jöjjetek ám haza, ha megszólal a Kossuth kürtje! — kiáltotta oda a sok bevonuló, akik a vagonokból lógatták ki egykedvűen lábukat. — Azzal jövünk! — nevetett keserűen az egyik pirosképű legény, — ha csak alulról nem szagoljuk!

Az idő múlása azonban nagyapámat igazolta. Egyszer csak özönlöttek ám hazafelé a katonák, Pest felől csakúgy robogtak a katonavonatok. — Kitört a forradalom!... Szegedre megérkezett Kossuth!... — került valahonnan a hír, leszerelő frontkatonák hozták. Nagyapát, aki kora miatt egész háború alatt itthon volt, igen felzaklatták ezek a hírek, folyton rövid cseréppipáját markolászta, és nem tudott együltőhelyben maradni. — Ugye megmondtam!... Megjött Kossuth! — hajtogatta szüntelen. Látszott rajta, hogy tervez valamit s harmadnapra tarisznyát rakott; indulni akart Szegedre a vezére elé. De nagyanyám szemmel tartotta, és vénségére sem apadt hatalmas testével elzárta a kiskaput: Hová mennél, te öreg, ebben a felfordulásban?... Nem elég, hogy a gyerekeink odavannak, most még te is?... Kék kartonkötényével itatgatta a szeméjait.

De nagyapó hajthatatlan volt: — Erissz, nekem mennem kell... nélkülem ez nem múlhat! — Taszigálni kezdte anyót, de az dagadt lábát megfeszítve makacsul tartotta magát: — Jaj nekem, ez is el akar menni, jaj nekem, milyen árvák maradunk!

— Üggyan kérem! — szólt megvetően nagyapám, és félrelódította onnan: — Mitől félsz?... Az én apám, aki negyvennyolcas honvéd volt, roham közben két német golyót vitt a tüdejében, mégis feltűzte a nemzeti zászlót Buda várára!

Nagyanyó e szavakra még jobban elkezdett szipogni, és nem tudván mivel megakadályozni az ura távozását, azt a fegyvert alkalmazta, amit fiatalabb menyecske korában szokott. Szívéhez kapott, égnak vetette szemét, kimeresztette faderéknyi hátát, karját, és lassacskán lecsúszott a földre: — Jaj a szívem, jaj a szívem! — pihegte.

És ez a bájos, kismenyecskés erőszak most is bevált nagyapával szemben, — mert hiszen látni lehetett, hogy kendője mögül mily kíváncsian kukucskál a tetszhalott. De azért elhagyta magát, s engedte, hogy a párja emelgesse, ütögesse a hátát: — Jól van no, kis aranyom! Nem kell ám azért mindjárt megijedni! — s vizet töltve a szájába, nagynehezen felállította. A magas nagymamának jóformán csak a válláig ért.

Akkor nem is ment el, mert nyanya tettetésből ágyának dőlt. De én látam, hogy apó ebbe nem nyugodott bele, s a hírek is egyre-másra érkeztek megint, szállingóztak a frontkatonák. Csak az én édesapám, meg a bátyáim nem jöttek haza még. A Lajos bátyám ugyan írt, hogy a pesti Augusztá-kórházban fekszik a lőtt karjával, de nem sok reményt fűzött hozzá, hogy a tizennyolcas évben még hazakerül: elüszkösödött a sebe. Ő írta azt is a karácsonyi üdvözlőlapon, hogy a kórházban megalakult a katonatanács, és mert maga is fennjáró beteg, őt is beválasztották... Mindenütt erősödik a kommunizmus. — Az, az, — kiáltott fel nagyapa — a kommün!... Tudtam én!...

Es egy karácsony utáni napon megint elterjedt a faluban a szegedi vakhír, hogy most meg már fényes paradét tart ott Kossuth! Nagyapámon erre, — bár ezt nem akarta mutatni, — óriási izgalom vett erőt, hogy az szinte rám is rámaradt, aki nagyon tiszteltem s akkortájt minden cselekedetére figyeltem.

Másnap, — ez úgy estefelé volt, — látom ám, hogy fokozódik az öregem idegessége. — Na, mért nem mész már innet, mit fúrsz-farigcsálsz ilyen sokáig? Én ilyen korban már a lányok ölében játszottam! — kiabált rám, s küldött volna a műhelyből erővel. Nagy nógatasra végre eltávoztam, de csak cselből, mert a fakó kisablakon keresztül visszalestem, hogy ugyan mit csinál ökelme?... Apó előhúzta a sarokba állított szerszámosládát, mármint a „frigyszekrényt”. és hosszas kereséssel után egy nemzeti szalaggal átkötött kopertát vett elő, amit nagy sietséggel zsebkendőjébe göngyölt. Bár nem tudtam, hogy micsoda lehet a kis borítékban, de sejtettem. Egész biztosan Kossuth Lajos hajdani levele volt az, amit mi gyerekek több ízben kerestünk a ládában, de sohasem tudtunk ráakadni. Úgy gondoltam, hogy azért akarja most magával vinni, mert attól tart: Kossuth majd nem fog ráismerni, — mert hiszen régen volt az nagyon, amikor ők ketten találkoztak. — Vagy talán dicsekedni kívánt vele, hogy megőrizte, mint a szent ereklyét. Aztán láttam, hogy felvette előre kikészített ünneplő kabátját, kalapját, amit egy pokrócban már réggel kicsempészett a házból. Mindenesetre oly ügyesen csinálta, hogy az én csinyekhez szokott szemem se vette észre.

Igy kikészítvén magát a nagy útra, fogta görbebotját és elindult, de amint a műhelyajtón óvatosan kilépett, eléjeálltam: — Engem is vigyen magával, nagyapa!

— Hogy-hogy? Hova? — rökönyödött meg a meglepetéstől, mint akit tetten értek.

— Hát a Kossuth Lajos elé. Én is nagyon szeretném meglátni!

— Honnan tudod, hogy odamegyek? Dohányért indultam a boltba!

— Ünneplőben? — kérdeztem csökönyösen. — Régóta figyelem már.

Egy pillanatig gondolkozott, azután ravasz mosoly jelent meg töpörödött kis arcán, suti orra mintha mozgott volna: — No nem bánom, gyere! Legalább megmutatom neki, hogy milyen unokám van... De ebben a ruhában megfagysz. Szaladj hamar télikabátért!... De vigyázz, — tette ajkára einkosan hasadozottvégű ujját, — mert ha nagyanyád észrevesz, akkor végünk van!

Öt perc múlva a kert irányában távoztunk a frissen ropogó hóban, majd egy kis kerülővel a kertek alatt a vasutállomásnak vettük útunkat. Hideg idő volt valóban! A terhes ég mint valami nehéz ólomprés süllyedt egyre lejjebb, szinte már a házak rokkant gerincét nyomta, úgyhogy a kémények füstjének alig maradt helye, megrekedt a szűk kis udvarokban, és a kerítések korhadt lécei is meggömbültek a roppant súly alatt, a teleplomtorony mint egy meghajlott gyufaszál bágyadt szikrákat vetett. Olyan idő volt, hogy minden pillanatban valami soha nem látott dolog bekövekeztét várta az ember, hogy megrián a Tisza jege, vagy megpattan a rideg alföldi tél. A vonat is mint valami elkésett hírnök, zihálva futott velünk az egyre vastagabb sötétségben, s mire beérkeztünk a tiszaparti városba, a jeges szél szinte megállította. Az egyik jelzőkarónál kimerülten füttyögött, nyilván nem akartak beengedni bennünket. — Gyerünk!... Innen sincs messzebb! — súgta türelmetlenül nagyapám. — Ez valami sztrájk lesz vagy szabotázs!...

(Mind a két szót akkor hallottam először.) Nagyapa lelépett a kocsiról, s mint aki ismeri a járást, nekivágott keresztül-kesul az integető gázlámpák irányában... Én utána. De alig tettünk meg húsz lépést, amikor üvöltő hóvihár szakadt ránk, olyan sűrű, hogy majdnem elvesztettük egymást. Nemsokára a külvárosba értünk, — úgy hiszem, a Cserepes-sor táján —, s az ereszekbe meghúzódva iparkodtunk a város szíve felé. Már jól bent lehettünk, — fia lélek sem volt az utcán, — amikor egy siető, bundás, úrfurma férfi vágódott elébünk, aki nyilván hazafelé tartott. Nagyapa megmarkolta a vállát, és megállította: Mondja már uram, merre tartja Kossuth Lajos a parádét?... Vagy elkéstünk már? — kérdezte a sietségtől rekedten.

— El! — mondta gúnyosan a járókelő, és megtaszította nagyapát: — Menjen az utamból, maga részeg! — és eltűnt a sötétségben.

— Bolond! — dörmögte nagyapa, — azt hiszem, részegebb vagy te, mint én! — Azzal már ment is tovább. Nemsokára egy újabb árnyékkal találkoztunk, aki mélyen a gallérba húzta a fejét, s amint közelebb került, kinézetéről munkásembernek látszott. — Hé, magyar! — szólította meg nagyapó, — hol van a parádé?...

— A parádé? — szolt a megkérdezett értetlenül.

— Az... A Kossuth Lajos!...

— Ja? — kapott észbe hirtelen az ember. — A Kossuth Lajos... sugárúton?... Ertem! — ütögette hidegtől hebegő ajkait. — A gyűlést gondolja, ugye?... Az Alföldi-szállóban...

— Azt! — felelte örömmel nagyapa.

— Az még tart! — világosított fel bennünket az illető. — Én is ott voltam, de haza kell sietnem, mert a feleségem beteg. Pedig szívesen maradtam volna! — és szomorkás hangon felnevetett: — Kapnak ám a háborús bűnö-

sök, a kormányssocialisták... Öröm hallgatni. Az egész városi munkásság ott van... Mert ez a kiküldött, ez a...:

De nagyapa már az utoljárt nem is hallgatta végig: most már ő hagyta faképnél a megállított embert. Úgy sietett végig a Tisza Lajos-körúton, hogy én a fiatal is alig tudtam vele lépést tartani; nem törődött a jeges hóval, a zuzmarával, mely a lehelletétől szakállára fagyott. Az én szívem is remegett arra a gondolatra, hogy nemsokára megláthatom a szabadság vezérét, akinek alakját nagyapám meséi után olyan gazdagon kialakította képzeletem.

Amikor a Kossuth Lajos-sugárút elejére értünk, valóban rendkívüli látvány tárult elénk. Hiába kavargott a hóvihar, a régi Alföldi-szálló épülete előtt nyüzsgött a nép, s belül is annyira voltak, hogy rá sem hederítve a hidegre, kinyitották a magas, keskeny ablakokat. Annyi szegény munkást én még nem is láttam egy csoportban. Belül egy tüt se lehetett volna leejteni, kívül pedig az ablakok alá meg a bejárat részéhez csődült, csimpaszkodott, aki hallani akarta a szónok szavát. — Úgy van! Élje-e-en! — harsogtak a rossz torkok kürtjei, s a rongyos tömeg bibor párát lehelt ki magából, valósággal füstölgött.

— Ő az! — ujjongott nagyapa, — hallom a hangját! — S egy röpke percre megállt az utca közepén. Bal fülét, — amelyikkel jobban hallott, — a zajgó épület felé fordította, s mint egy gyermek, aki édes tejért ágaskodik, mozgott a szája. Aztán még közelebb mentünk, egészen a szárnyas ajtóig, hogy majd beférköziünk valahogy, de ez lehetetlennek látszott. Sovány, vászonruhás alakok szorongtak ott szennyes micisapkákbán, négerfekete vasúti fűtők szénporrrel teli sálakkal becsavarva, és mindenfajta katonák kekiszím egyenruhákban, ki fegyverrel, ki csak pusztá kézzel, hadifoglyok hufordfi kozák-kúcsmákban, munkásasszonyok nyakukhoz tapadt csecsemőikkel, akik ijedten bámészkodtak a morajló sokaságra. Még egy ügyvédkinézetű úr is állt ott, homlokát az ajtó peremének dűtve, ébenszakállát nyakára tekerte a szél, miközben huzgón jegyezgetett egy füzetbe. Nagyapa éppen mellette akart befurakodni, s a nagyhomlokú férfi teret is engedett, de egy erősmellű katona karjával visszatartotta: — Nem érti, hogy nem lehet már, ha csak nem ördög!

— Engem pedig meg nem állíthatsz, Burunka! — makacskodott az öreg, és megrántotta a katona fegyverszóját.

A katona hátranézett, és nyomban felismerte nagyapót: — Bocsánat!... Maga az, Frici bácsi?... Hát maga hogy kerül ide onnan messziről?

— Eljöttem én is meghallgatni! — fogott kezét a katonával. — Ő beszél? — kérdezte hangját suttogóra fogva.

— Ő! — felelt a katona, és hatalmas markába nevetett. — Szorulnak a hadiszállítók, a kormányssocialisták!... Nagy vita folyik, kommunisták és szocialisták mérköznek... Mi katonák már mind a kommunistákhoz állunk!...

Úgy kell! — mormogta nagyapa réveteg tekintettel. De figyelj csak, Béla!

Én is közelebb húzódtam. Odabentről fiatal férfihang indulatteli basszusa hallatszott: — Negyvennyolcban is azért buktuk el a szabadságharcot, mert megtorpantunk, nem mertük bátran továbbvinni a forradalmat, hanem: enged-tük, hogy közöttünk maradjanak és nyakunkra nőjjenek ilyen Görgey-félék, akik elárulták a nép szent ügyét!

Úgy van! Le a hazaárulókkal! — kiáltott közbe nagyapa.

— Mi, kommunisták — folytatódott a beszéd, — nem kukoricázunk az urakkal, egyenesen törünk a cél, a dolgozó nép uralma, a proletárdiktatúra felé!

— Mi, régi szocialisták is arra törekszünk! — vágott közbe ekkor egy dühös, bömbölő hang. — Csak nem Lenin, hanem Marx szerint!

— Ne haragudjék, kedves közbeszóló elvtárs — felelt a szónok egy kis kitéréssel, — de a kormány-szocialisták úgy törekszenek a proletárdiktatúrára, mint az a folyó, amelyik ha hegyhez ér, megkerüli azt, s ha még egy akadály állja útját, akkor azt is; és így tovább a harmadikat, negyediket, ötödiket, hatodikat. Kanyarog köztük vég nélkül, amíg egyszer csak azon vészi észre magát, hogy ott van, ahol elindult!

— Jól megmondta nektek, hi-hi-hi! — gurgulázott bele egy kenderporos nevetés. Láttam, hogy egy sapkavarjú a mennyezetig repül, s a nevetés krákogássá, majd sípoló köhögéssé változik. De ezt is elnyomta a dübörgő taps, éljenzés, mely betöltötte a szállodai termet: — Éljen Rákosi!... Éljen a kommunista párt!... Igaza van!... Mind képviselőségre pályázik, s aztán elfelejti, hogy munkás volt!... Városházi urak lettek a szakszervezeti titkárajnkból!...

Ezer kifogás hangzott el a szocialisták ellen, mintha a szónok meglazult lavinát indított volna el. Mikor azonban lassacskán csillapodott, megint az iménti bömbölő hang kotnyeleskedett: — Ha kanyarog is az a folyó, de végül mégis csak a tengerbe ér. Lassan, de biztosan: mondja a jó magyar közmondás... Mi ehhez tartjuk magunkat!

A gyűlés mintha egyetlen, óriás test lett volna, egyszerre lélezett. Anynyira a vitában élt, hogy egyszerre csöndesült el, s csak az idekinti szél sivitott, fokozva még a keletkezett feszültséget. Amit előbb a felszólaló mondott, nyomós érvnek tűnt, s kihasználva a pillanatnyi csendet, egy nyegle, vékony hang még megtoldta: — Nem akarjuk a falba verni a fejünket, és véres fejjel nem akarunk visszacsúszni! Mi mindig óvtuk a munkásságot az elhirtelenkedett cselekedetektől! Nem először csináljuk mi ezt kérem: a leninistáknak lázas a feje, tifuszt kaptak Oroszországban!

A tömeg várakozón nézett a szónokra: no erre ugyan mit felel? ... Nagypával mi is nyújtogattuk a nyakunkat, de a vállak sűrűjétől és a bejárat hosszú oszlopfüggönytől nem láthattunk az emelvényig. Kisvártatva azonban megszólalt az előadó, mintha éles kard villant volna:

— Két elvtárs is párbajozni óhajt velem!... Rendben van!... Elfogadom!... A magyar kommunisták úgyszólván két kézzel küzdenek a népért, mint Kinizsi Pál a törökverő csatákban. Nekünk még az orosz tifusz sem ártott meg, mert ismeretes, hogy az ember sokszor a lázalmában vét rá az igazságra; és attól fél a burzsuj, ha a vörös láz kiveri a proletár arcát, ha lázasan is, de kinyílik a szeme! A burzsoázia úgy fél a bolsevizmustól, mint az ördög a szenteltvíztől! Miért?... Mert a bolsevizmus az urak legyőzésének a tudománya. És ők most azt szeretnék, hogy ne okosodna meg a proletár, hogy megint rájuk hallgatna, és velük együtt szajkózná: lassan, de biztosan!... Bezzeg ők gyorsan vitték el a szegénységet a másik proletártestvérét ölni, ők gyorsan gazdagodtak a kihullott munkásvér cseppjein, ők gyorsan a legnagyobb nyomorúságba taszították az országot, de amikor a proletariátus azt mondja nekik: elég, elég a kizsákmányolásból, akkor ezek azt suttojják fizetett ügynökeiken keresztül a munkásság fülebe: lassan, de biztosan!... Nehogy vérontás legyen!... Hadd üljünk csak itt békén a zsírosfazekaink mellett!... Kérdezem én a munkásságtól, s az itt vitára megjelent szocialista küldöttektől, várhatunk-e mi? Kanyaroghatunk-e, mint az a bizonyos folyó? Amikor a munkás éhes, rongyos, kereset nélkül van? Várhatunk-e még ezer esztendeig, amíg az urak lassan, de biztosan kiszívják a vérünket, s pokolra visznek bennünket?...

— Ne kérdezősködjön, hanem arra feleljen, hogy mit fektetett le a könyveiben Marx? — ordította egy magából kikelt tarfejű ember.

— Azt, amit Oroszországban a valóságban megvalósított Lenin! — válaszolt élesen a szónok.

Most valóban úgy hallatszott belülről, mintha párbajra, öltre mentek volna, kérdések, válaszok kurtán csattantak.

— Tiszta vizet a pohárba: mit akarnak a kommunisták?

— Minél hamarabb a tanács hatalmat, a nép uralmát! Ma vagy holnap!

— Már most is az uralkodik!

Erre már nem a szónok válaszolt, hanem egy katona: — Hát ha mi uralkodunk a városházán, akkor a polgármester miért nem adja ki minden katonának az 5.400 koronás leszerelési segélyt, miért kapnak csak a háttulógos tisztek? ...

— Ez nem ide tartozik... A tiszteket is magunk mellé kell állítani!

— Meg a hóhér kötelit is!

— Szocialistává kell formálni az emberek lelkét! — üvöltötte az iménti cikornyás hang. — Előttünk valóban egy óriás hegy van, s a szociálizmus valóban egy folyó, mely a szeretet karjával öleli át az egész emberiséget, illetve ezt a hegyet. Mi egyetlen társadalmi osztályt sem kívánunk nélkülözni!

— Temesse be magikat az a hegy!

— Talán a kommunisták meztláb akarják átugorni? — hördült egy borízú nevetés. — Mert ahhoz még igen gyengécské a lábacskaik! Kha-kha-kha!

— Pusztuljatok, úri tányérnyalók! — recscent egy iszonyú hang, kifakadt, fekete indulattal, s rázúgott a terem: — Pusztuljatok! ... Ki fizette az italt?... Takarodjatok ki innen! ...

Olyan láрма keletkezett hirtelenében, hogy az elnök csengője is alig hallatszott. Nagynehezen halkult az érvek, a kiáltások zápora, és csak sokára jutott szóhoz Kossuth Lajos. Mert abból, ahogy nagyapa szorongatta keze ügyébe került nyakamat, szentül meg voltam győződve, hogy az beszél.

— Itt valaki, elvtársak, azt mondta az előbb — zengett ércszava, — hogy a kommunistáknak gyenge a lába átugrani azt a hegyet. Én erre azt válaszolom elvtársak: a kommunisták nem is akarják átugorni! Mi, kommunisták fel fogjuk robbantani azt a forradalom ekrazitjával! Minekünk ezt parancsolta Marx, és ezt tanítja Lenin! ...

Csak eddig tudta mondani vagy tán be is fejezte, mert, a lelkesedés orkánja elnyelt minden hangot, s egyetlen félelmes indulóvá egyesült. Csupa dobok, cintányérok és visító klarinétok voltak ebben a zenekarban, s a szemek mintha beledagadtak volna, s ezernyi ököl emelkedett a levegőbe, csontos dobverők! Vagy inkább fortyogó kohóhoz hasonlított a szálloda nagyterme, ahol izzó vas hömpölygött, sűrűsödött, és kiizzadta magából a salakot: — Le a munkásáruló kormánysszocialistákkal? ... Éljen Rákosi! Éljen a Kommunista Párt! ... Éljenek a munkás-katonatanácsok! ... — Mintha egyetlen gondolatra jutott volna a sokszáz ember, egymásután szólaltak meg a különböző szakmák képviselői: Én, Cseh Imre a bőrösöktől, kijelentem, hogy Rákosi elvtárs szava nyomán teljes egészében meggyőződünk a Kommunista Párt igazáról, s ezért kilépve a szociáldemokrata pártból, teljes egészében belépünk a Lenin ... hogy is mondjam ... a magyar bolsevista-kommunista pártba! — Éljenek a bőrösök! — verte össze valaki kéregtől csörgő tenyerét, szünni nem akaró éljenzés következett. Azután következtek a kendergyáriak, a vasutasok, a faipariak és újabb és újabb katonaküldöttek, egyéb szakmabeliek, sőt még a kereskedőkből, közalkalmazottakból is sokan, akik mind a Kommunista Pártba akartak belépni. Az elnök higgadtan figyelmeztette a munkásságot, hogy az Internacionálé után majd szép sorjában

mégejthetik a belépéseket, s mindenki szakma vagy üzem szerint csoportosuljon, mert rögtön itt helyben megtörténik a felvett új tagok szervezeti beosztása is, hiszen különben is szervezett munkásokról van szó. Akkorján még ilyen egyszerűen ment a felvétel, mert a friss, harcos pártnak emberanyagra volt szüksége.

De a kormányszocialisták, — akiket azért küldtek el oda nyílt vitára, hogy lehengereljék a kommunistákat, — nem várták meg az Internacionálét, hanem sértetten törtettek kifelé a főajtón keresztül, ahol mi állunk. — Elegünk van ebből az anarchiából! — mondta az a cingár, egérfejű férfi, aki legelőbb fúrta át magát a tömegben. A másik, — egy hegyesrefent bajszú, kövér, vasvillaszemű úr, a bölömbika hang tulajdonosa, erősen szuszékolt, mikorra kiért, és megtörölte gyöngyöző homlokát: — Ezért mi már nem vállaljuk a felelősséget a hatóság előtt!

— Ránk küldenétek az állam csiszárait, ugye? — kiáltott a villásbajszúra az a katona, akit nagyapa Burunkának nevezett. — Takarodjatok innen, még jó vagyok! — Mancsával úgy meglökte, hogy a hóban alig találta meg egyensúlyát.

— Nézd csak, milyen hájas az ügyvéd úr! — kacagott valaki fogatlan szájjal.

— Sok morzsa lehull az urak asztaláról! — felelt rá egy félig vak munkás, akinek ép szeme furcsán kacsintott. — Nézd már amazt is! — mutatott a nagyhomlokú, ébenszakállú úrra, akiről már az előbb elmondtam, hogy ajtónak dütötte fejét, és sebesen írt. — Nézd, már miket firkál a spicli? Felrajzolja, hogy ki s miket mondott itt, és majd beadja a rendőrségen.

Az úrfomájú ember szelíden rámosolygott a tüzeskedő munkásra, aki erre még jobban megbőszült: — Tűnjön el innét maga is, mert megagyalom! — kiáltott rá, és nekiindult valóban.

Burunka azonban kitette eléje fegyverét: — Csiba te, hagyd! ... Juhász Gyula ez, a költő! ... A miénk! ... Ne félj, ha más lett volna, már régen nem írna itt! ...

— Ne pazarold az erődöt, elvtárs! — mosolygott a félvakra a szakállas, — szükség lesz még rá más esetben!

A munkás nem felelt, mert megmerevedett katonásan, s a karját igazgatta volna girhes, de szilaj testéhez, ám a görbe csontok miatt ez kevésbé sikerült. A teremben ugyanis énekelni kezdtek az Internacionálét: „Fel, fel ti rabajai a földnek! ...”

S aztán ezernyi nehéz kéz fogta meg a tollat, és írta alá az egyszerű belépési nyilatkozatot, ezt a dicsőséges házassági szerződést a magyar munkásosztály és fiatal szerelme, a Kommunista Párt között. Hogy micsoda örömujjongás volt ott, az akkor még túlságosan kisüzemű Szeged proletáriátusának micsoda tarka ölelkezése, testvéri összeborulása, azt én mind nem is tudnám elmondani, mert akkor élesen nagyapát figyeltem. De különben se lenne hiteles a leírásom, mert akkor én még erősen kamasz-szemmel néztem a világot: csupán nagyapa Kossuthja, a kétméteres bajnok érdekelt, és csak most értem meg tulajdonképpen az akkori esemény nagy jelentőségét, s így felködlő emlékeimhez csak utólag fűzök hézagos magyarázatot.

Nagyapó — mondom — ámulva állt ott; mély szemgödrének alul kiszélesülő tányérjában egyre gyűlt a könny, és kicsordult abba a nagy árokba, mely orra tövétől a kepe közepének vezetett. Aztán hirtelen megmarkolta a karom, és befelé vonszolt a lassan kiürülő terembe: — Vive la commun! Vive la commun! rikoltotta érzelemtől elbicsaklott hangon. — Vive la commun! és mindenki órá figyelte a cigarettafüsttől kék szállodában.

A szónoki asztal előtt egy ragyogószemű, alacsony fiatalember állt, aki nek hollőfekete haja sűrűn tapadt homloka köré, és nagyapa felé intett. — Vive la commun! — mondta halkán, mosolyogva.

— Eljen Kossuth Lajos! — kiáltotta nagyapó karjait széttárva, és feje mereven kipeckelődött. — Eljen a magyar szabadság!

— Eljen Kossuth! — felelt a fiatal politikus megindultan, és összeüötgette tenyerét. — Eljen a magyar szabadság! ...

— Eljen Rákosi! — kiáltották azok a munkások, lelkesült katonák, akik a fiatalembert körülvették. Nagyapa bizonytalan, apró lépésekkel szaladt oda hozzájuk, és közöttük motozott a kézért, mely utánanyult, és találkozott kemény szorításban. Nagyapa két marokba fogta és rázta a fiatalember kezét: — Eljen Kossuth Lajos! — ezt motyogta folyton, és én láttam, hogy könynyeitől szinte megvakuult.

A fiatalembert ekkor egy törékeny kis asszony ölelte át, és vonta el onnan, aki fiamnak nevezte, s egy dűshajú lány hívta vacsorázni, aki arcban nagyon hasonlított hozzá. — Viszontlátásra, öregapám! — mondta a szónok, és mégegyszer megrázzván nagyapa kezét, gyengéden kivonta magát, és társaitól körülvéve a kijárat felé ment. Amerre elhaladt, mindenféle szerető pillantások kísérték, integettek neki és tapsoltak.

Nagyapa földbegyökerezett lábbal állt ott, s amikor kabátja ujjával letörölte könnyeit, elcsuklott hangon szólalt: — Megismert! ... Tudtam, hogy megismer! ...

Bevallom, én akkor rettenetes zavarral küzdöttem ott nagyapa mellett, mert a látottak igen nagy csalódást keltettek bennem. Kossuth nem volt kétméteres óriás, szakálla se volt, hanem egy alacsony, borotváltképű fiatalembert láttam, akit tetejében még nem is Kossuthnak, hanem Rákosinak szólítottak. Nem fért a fejembe sehogy ez a csoda, s amikor másnap — miután az Irén ágyónál kitöltöttük az éjtszakát — hazafelé mentünk, meg is mondtam nagyapának: — Ennek a Kossuthnak nem volt szakálla!

— Eriggy, te bolond kölyök! Nem láttad a göndör szakállát neki? — válaszolt nagyapa.

— Nem, de azt hiszem maga se! — válaszoltam mérgesen.

— Téged akkor valaki megbabonázott, fiam! — hahotázott nagyapa. — Mert én láttam az arany szakállát.

Ez az állítás még jobban megzavart akkor, mert megingatta hitemet a saját szememben, már én is valami varázslatra, szemfényvesztésre gondoltam. Nem csoda, hisz nagyanyám, akinek gyermekkoromban a gondjaira bíz-tak, mindenféle ijesztgetős mesékkal akarta rendszabályozni a rakoncátlan-ságom. S nagyapa igazában még megerősített az is, ahogy ő otthon az egész találkozásunkat elmesélte. Olyan felemelően kedves volt, hogy még nagyanyó is megbocsátotta kiruccanásunkat.

Anyám azonban keserűen panaszkodott neki, hogy Puskás bíró ehónapra nem akarta kiadni neki a hadisegélyt, és hogy milyen „arat” kért azért, ha mégis kijárná neki valahogy. — Hát most mit csináljak ennyi gyerekkel? — kérdezte tanácstalanul. — Ugyis kevés volt, amit adtak ... Én kellenék ennek a falukanjának!

Nagyapám iszonyú dűhre gerjedt ezekre a szavakra, és azonnal a község házára ment. — Pusztuljatok innet, átkozott Károly király kutyái! — ezzel lépett be az irodákba, és nekirontott a bírónak, aki a karosszékben ült. — Majd adok én neked hadisegélyt, te disznó! — hajította képen, és pofozta, ahogy bírta: — Mit kértél te a menyemtől? ...

A községközi hajdúk úgy szedték széjjel őket.

Ez a cselekedete nagy izgalmat váltott ki akkor Dombkirályin, mindenki ezt beszélte. Akkor este egy Eke Péter nevű szegény kubikos kereste fell nagyapát a külső sorról, aki helyeselte nagyapa eljárását, s azt javasolta neki, hogy mivel ilyen hírek járnak, jó volna ha Dombkirályiban is megalakulna a földműnkasztánács. Nagyapa beleegyezett, de a terv csak jóval később került kivitelezésre, amikor Puskás bíró azt az emlékezetes csúfságot csinálta.

Ez úgy történt, hogy amikor a lógós katonák felkeresték Puskást, és a feleségük nevében pénzt követeltek, a bíró, hogy kikerülje a megveretést, nagy beszédet mondott nekik, amely ravaszul arra ment ki, hogy pénzt nem adhat, de a katonák meg a szegénység segítsen magán, ha nem restell. És ráuszította a katonákat a Weisz Samu boltjára. A katonák aztán valóban nekimentek a szegény kócószidő ezatócüzletének, és az ő kezdeményezésükre mindent kirámolt ott a nép. A nagy osztozkodáson még Puskás bíró is megjelent, ő volt a legnagyobb buzdító: — Vigyék!... Katolikus keresztények zsebéből szedte ez meg magát! Krisztust is a zsidók feszítették keresztre!...

Zsebredugott kézzel állt az üzlet bejárata előtt, és a kisereszű Samuné előtte rimánkodott: — Bíró úr, hát ezt érdemlem én meg? ... Tán nem jól fizettem az adót? ... Az uram tán nem a hazáért harcolt odakinn a fronton a többivel? ... Jaj, édes uram, de egyedül hagytál? ...

De Puskás kérlelhetetlen volt: — Ismerjük a fajtádat! — ordította. — Mindenütt tik csináljátok a felfordulást!

A háborús özvegyek, lógós katonák a nagy nincstelenségtől való elkese-redésükben vitték, amit értek. Jani öcsémmel én is ott álltam, habár bemenni nem mertünk, de amikor egy menyecske annyira megpakolt, hogy egy kezét meg egy boxosdobozt elejtett, öcsém gyorsan felkapta és hazaszaladtunk vele. Szokott élelimeségünkre azonban ráfizettünk. Amikor szerzeményünkkel eldicskedtünk nagyapának, az igen leszidott bennünket: — Viszitek vissza mindjárt! Majd adok én nektek más szegényét elvenni! A Samuét rabolják, aki a fiammal együtt kinn van a harctéren?

Szegyenszemre vissza kellett vinnünk a boxot meg a kezét, de nagyapa is jött velünk: — Mit csináltok, bolondok? — förmedt rá a rumlis népre. — Ezt a szerencsétlen, sokgyermekes asszonyt akarjátok tönkretenni, aki csak ebből a kis kócerejből él? ... Mért nem mentek ehhez, aki tele van szalonnával, aki itthon meresztette a nagy hasát, amíg a többiek a fronton harcoltak? — és meglökte a meglepődött Puskást.

— Úgy van!... Igaza van!... hallatszott a nép közül: — A Samu nem vétett a légynek se, gyereke annyi, mint a pellyva!... Gyerünk Puskához, ott tele van a hombár, meg a boróshordók!...

Csak ennyi kellett a sok asszonynak, katonának! Ledobták az apró tárgyakat, és megzúdulva rohantak végig a főutcán Puskás Ferenc háza felé. Szaladtunk volna mi is az öcsémmel, de nagyapa elkapta a vállunkat és visszatartott: — Ne menjetek ti oda! — mondta, és idegesen pislogott, mintha szégyenlette volna.

— Megfizet maga még ezért! — lépett eléje Puskás. Arca akár a kiegészített téglá, olyan színű volt, bársonymellényén tarajként feltűskölődtek a réz pitykegombok. Fényes csizmájában óvatosan oldalgott a háza felé, ahonnan már hallatszott a felesége vagyonféltő visongása és valami tompa zaj, mintha kövér hordókha vastag csapokat vertek volna. Rágott bennünket a kíváncsiság, de nem mehettünk oda, mert nagyapa szólanul hazavezetett bennünket. Láttuk, hogy büntudat bántja, mert ő ajánlotta Puskást a népnek, többször tétován megállt, mintha vissza akart volna fordulni, de aztán mégis csak hazamentünk.

Amint később hallottuk, Puszkás Ferit nem kellett félteni. Ahogy hazaért, rögtön leintette siránkozó feleségét, és szép beszéddel fordult a jelenlévőkhöz. Elmondta, hogy ő még sohasem zavart ki egy koldust sem, ha kértek tőle, hogy ő bíróválasztások alkalmával nem egyszer lakatta jól a napszámosnépet, meg hogy ő nem sajnálja tőlük most sem, csak nem szereti a fölfordulást, hanem inkább a rendet. Lement a katonákkal a pincébe, és ő mutatta meg azt a hordót, amelyikben a legjobb bor volt, és a hombárból minden jelentkezőnek tíz kiló gabonát méretett. Így óvta meg a többi jószágát az elkobzástól.

Ámde nagyapa valóban meglakolt eme tetteért, mert nem sokáig állt fenn Dombkirályn a földmunkástanács, amelynek elnökévé nagyapát választották meg. Nemsokára bevonultak a románok, s nagyapa hiába várta Kossuth Lajos felmentő seregét. A románok ugyan még nem bántották, de amikor kivonulásuk után megérkeztek a darutollas levénték, akkor már az első nap a község-házára hívták. Véresre verték a tisztek, bajonettel meghasogatták, s a kishíró úgy támogatta haza egy szál pirosra festett ingben, mint a részegét. Nagyanyó jajgatva fogadta a kiskapuban, s mi, kamaszok szintén riadtan néztük, és nem tudtuk a bajt megérteni. Nagyapa hasrafeküdt a priccsen, és csendesen zokogott, miközben nagyanyó és anyám vászontörülközőkkel itatták fel a vért, tömködték rajta a hosszú sebeket: — Jaj, mit csináltak veled! — ájudozott nagyanya.

Nagyapánk ezután már csak összefüggéstelen szavakat mormogott, mint aki félrebeszél: — Ezt tették velem Kossuthért!... Kossuth kommunista volt... de ő nem halt meg!... Tudom... őtet csak bezárták Szegeden... El akarják tagadni a nép elől!... Mért nem engedik ki?... Majd ő rendet tenne az urak közt!

Efféléket beszélt, és harmadnap rá végleg elesöndesült.

És én csak most tudtam meg, hogy igazat mondott, amit ő hitt, nem volt szemfényvesztés. Mert hiába tagadták el az urak, hiába zárták börtönbe, mégis eljött népünk reménysege, és 1945-ben újra találkoztam vele.

NAGY SÁNDOR

FEJÉR DÉNES

A költőhöz

Harcolj! Szeress!
És vágj oda,
hol szenny lapul,
s ne bándd soha
sorsod ezért,
ha mostoha.

Inadba mar bár
gúny foga.
Mégsem inogatsz
meg soha!
A kényelem
gyávák joga.

Ki írta ki
a gaz javát,
ha élted éjét

s nappalát
nejed mellett
nyújtózod át?

Talpra költő!
Előre! Még!
Szakadjon gát,
vessen a fék!
Ne félj! Legyen
lépted merész.

S lépjen a lábaid
messze, bár,
az ifjúság
követni kész,
az új világ
nyomodba jár